

ARBEJDETS ABC

Med den fare for overforenkling, som ligger i at kategorisere en størrelse, der vedkommer stort set alle mennesker her på Jorden, har jeg i det følgende søgt at uddifferentiere tre arketyperne arbejdsattituder, A, B og C.²²¹ Disse tre lever side om side, men forstår eller accepterer kun dårligt hinanden. Det er mit indtryk, at langt de fleste umiddelbart ville kunne placere sig i én af de tre kategorier som den vigtigste. I den udstrækning, vi oplever vores arbejdsituation tilhøre flere kategorier på én gang, vil det ofte indikere en indre konflikt. Bliver vi direkte placeret i arbejds-situationer med forventningssæt fra en kategori, vi ikke harmonerer med, oplever vi os dybt fejlplacerede og frustrerede. De tre arbejdsattituder kan karakteriseres sådan:

- A: Arbejdet er for A-mennesket en pligt, nødvendiggjort af eksterne forventningssæt og forsørgerpligt. Arbejdets mål er penge til livets opretholdelse, flest mulige på kortest mulig tid og med den mindst mulige indsats. Arbejde og fritid er nøje adskilt. Livet leves fritiden. Modus A er i kraft af den kulturelle prægning en relativt stabil tilstand.
- B: Arbejdet er for B-mennesket en tilstand af selvudfoldelse og jeg-udtryk. Her bliver den skarpe opdeling imellem arbejde og fritid en absurditet. Lønnen ligger i glæden ved selve præstationen og omgivelsernes anerkendelse af denne. Modus B er en dynamisk-ustabil tilstand.
- C: Arbejdet er for C-mennesket som et kald, nødvendiggjort af eksistentielle motiver af intern dynamik. Det skabendes kilde ligger udenfor, og C repræsenterer i forhold til B en ego-transcendens. C lader det skabendes kræfter fokusere og udtrykke igennem sig. Hævet over resultatet bliver vejen målet. Modus C repræsenterer en dybt økologisk arbejdsform.

A-mennesket er samfundets slidere, de har udført store dele af det arbejde, vort moderne samfunds rigdom bygger

på. Den tidlige arbejderklassesolidaritet havde i sin idealisme en kollektiv inklination imod C, men måtte først acceptere, siden cementere A-mennesket som institution. A-menneskets lønmodtagerbevidsthed har ekkoer af feudalsamfundet, og ansvaret er solidt placeret hos arbejdsgiveren. A er således i stand til at acceptere sig selv gøre noget, fordi han eller hun har fået besked på det og får sine penge for det, selv hvor samvittigheden taler imod. Ellers ville en anden (med A-mentalitet) jo blot blive sat i stedet.

A-mennesket er gennem et massivt kulturelt tryk fastholdt i sin opfattelse af arbejdet som et nødvendigt onde, hvor fritiden og pausen er *livsrummet*, og arbejdet forudsætningen herfor. I dagens situation er A-mennesket påført et værdisæt, hvor behovsindustrien er dynamikken og A-kollektivet det konserverende. Modus A er fremmedgørelsens fremmeste tilhørssted. Men trods sine livsfornægtende betingelser går A-mennesket gennem verden med en forbandet evne til tilfredshed.

B-mennesket tænker ikke så meget på lønnen, belønningen ligger allerede for en stor del i at kunne udtrykke sig selv igennem arbejdet. Løn har det med at komme under alle omstændigheder. Af lige så stor betydning som aflønningen er omverdenens opmærksomhed på og anerkendelse af B-menneskets udtryk igennem sit arbejde. Arbejdspræstationen er en nødvendighed for selvforståelsen. I modus B er arbejdet sjovt, spændende og udfordrende. Lære- og arbejdsproces bliver en og samme sag. Legen er en del af arbejdet (i A-menneskets øjne en alt for stor del, de skulle slet ikke have lov til at té sig sådan og så ovenikøbet få penge for det).

B-mennesket er samfundets dynamik og forandringspotentiale. Fra B-menneskene flyder en stadig strøm af ideer. B-menneskene ligner umiddelbart samfundets forkælede sommerfugle, der flyver fra blomst til blomst i solskinnen og til stadighed suger sød nektar. Men i modus B findes ingen ro og forløsning, intet blivende sted. Den stadi-gte drift mod *selv*-udtrykket driver uophørligt B-men-

nesket videre, udstyret med en guddommelig utilfredshed.

C-mennesket har et kald. Det har vi måske alle, men C-mennesket kender sit kald. C-mennesket bruger måske ikke lige netop ordet kald, men er fortrolig med sit kald og véd, at han eller hun gennem sin livssituation er præcist forankret det rette sted i universet. Det kan være en højt estimeret placering, men det vil lige så ofte være en ydmyg position. I C er lønnen arbejdet, betalingen i form af penge en abstraktion, en for overlevelse i dette samfund nødvendig abstraktion. Tidligere var dette at være kaldet til noget en udbredt størrelse i vores kultur. Igennem kaldet opnås en psykisk ro i arbejdets bevidsthedsrum, som mange moderne mennesker har mistet og søger.

C-mennesket rummer en eksistentiel dimension i sit liv, som afklares og fastholdes gennem intuition og stadig refleksion. Det giver ingen mening at sige, at A-mennesket ikke har eksistentielle værdier; men disse er typisk ureflekterede, henslumrende og af ikke-bevidst karakter. Hvor A-mennesket således demonstrerer eksistentiel indifferens, drives B-mennesket af eksistentiel tvivl, mens C-mennesket hviler rodfæstet i eksistentiel vished.

Mytologisk set opstår A-mennesket med uddrivelsen af Paradis. Syndefaldet indebærer en dualistisk skelneevne mellem jeg og arbejde - en smertelig opmærksomhed på arbejdet, som tenderer mod at gøre arbejdet til en forbandelse. C-menneskets arbejdsattitude ligger *før* syndefaldet og har direkte anknytning til paradisiske tilstande. Taoisten og zen-buddhisten ville sige, at i modus C bliver arbejdet ikke-arbejde. Hvor også B-menneskets bevidsthedsform og opfattelse af sin omverden må karakteriseres som dualistisk, med en fundamental opdeling i jeg/omverden, mig/mit skaberværk, kan C-mennesket karakteriseres ved en *synkronistisk* bevidsthedsform, som indebærer en åbning mod det ubevidste. C må derfor betragte det „rationelle“ som et smerteligt indskrænket perspektiv - som værende dybt irrationelt.

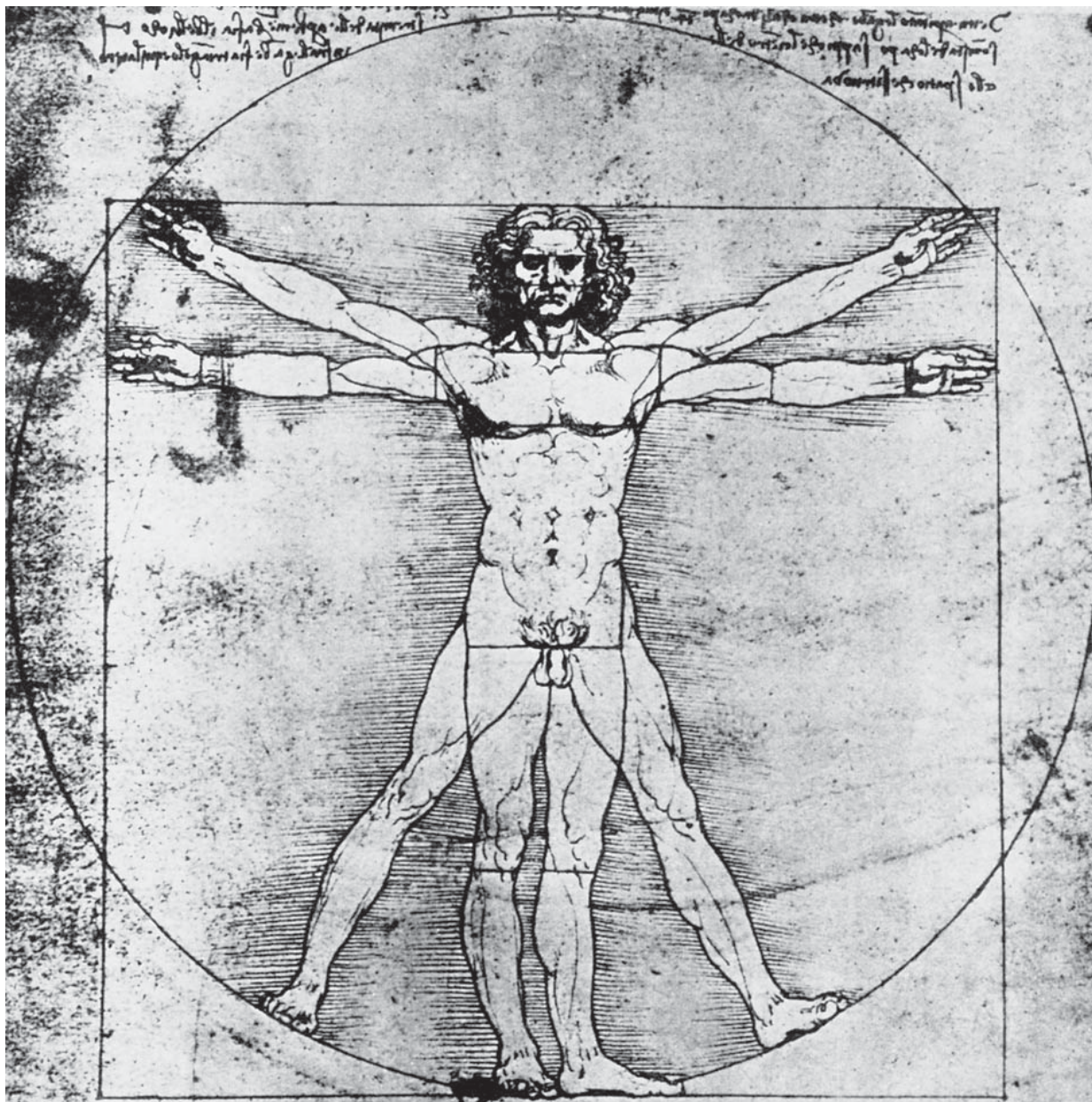
Albert Dams skilderi, *Gartner* fra romanen *Syv Skilde-*

Arbejdets Rum

rier,²²² følger en gartner gennem en lang række livs- og arbejdsituationer. Set i ABC-perspektiv kan man læse fortællingen som en stadig bestræbelse på, gennem A- og B-situationer, at nå frem til barndommens tabte C. De følgende citater er alle fra fortællingen *Gartner*:

„Der var en veloplært og dygtig ung gartner,²²³ indleder Albert Dam fortællingen. Et tilsyneladende velafrettet, vel-disciplineret A-menneske. „Folk syntes godt om den unge mand der kunde sit fag, var klædt på i fritiden og satte respekt om sig ved sin redelige færd. De roste ham meget, selv var han ikke tilfreds.“²²⁴ Han havde som barn sneget sig ind i faderens bagbutik og set „sin fader række varer over disken som andre havde lavet, når han blev voksen vilde han række folk det han selv havde frembragt. Han puttede sig dengang mellem kasserne og gemte sig bag sækkene og hørte faderens tonefald der bøjede sig efter folk på den anden side af disken, når han blev stor, vilde han bringe sine egne meninger frem på begge sider af disken.“²²⁵ Ud af sådanne oplevelser, uden nogen støtte udefra, fremstår af indre tilskyndelse en klar fornemmelse af hans mål og retning i tilværelsen. Men uddannelse, opdragelse og hele samfundets organisation tvinger ham ind under A-betingelserne. Mens han for omverdenen fremstår som en ung og lovende, dygtig gartner, der måtte prise sig lykkelig for sit livs lod, oplever han sig selv som afsporet og utilfredsstillet.

Senere bliver han igen, gennem mødet med kærligheden, mindet om sit livs retning. „Han var løftet op over sig selv,²²⁶ og bliver, således mindet om sin tabte natur, kaldet ud i sit livs strøm. „Han var født alene for at gå sådan med hende og hendes øjnes glans var hans eget syn, hendes lyse hår fyldte ham med en fremtid og byens travlhed legede i flimrende bevægelse, aftenens morskab gled uænsset forbi.“²²⁷ Hånd i hånd strejfedes de over markerne, og sad på skeldigerne, „og hvor skulde han ellers være, deres hænder lå sammen og de simple markblomsters skære farver sitrede som de forlegne træk om hendes pigemund. I sin iver samlede han markblomsterne og ordnede dem til skønssomme buketter, han bandt agrenes kornaks imellem for at give dem blød duften, uden hensyn til normal arbejdstid strejfedes han vidt om og fandt de sjældne vækster

Leonardo da Vinci (1452-1519): studie af menneskets proportioner ifølge Vitruvius, som indskriveligt i både cirkel og kvadrat. De var begge optaget af harmonien mellem menneskekroppens struktur og universets „mest perfekte“ geometriske former

med mange nye farver.²²⁸ Gartneren er, vækket af kærligheden, igen på sporet. Han arbejder af kærlighed, i kærlighed, med kærlighed, og er nærmere sin C-modus end nogensinde.

„Folk tog glade imod hans ny buketter og roste ham meget fordi han viste dem skønheden i de vilde markblomster som ellers ikke var regnet. Efterhånden fandt de dog at hans buketter dryssede slemt i stuerne, var uanselige og flygtige, visnede hurtigt, og de vendte sig fra dem.“²²⁹ Måske lod gartneren sig aflede fra sin kærligheds retning af den megen ros og opmærksomhed. Overfor samfundets massive prægning og manglende lydhørhed overfor hvad *han* bevæger sig imod, formår han ikke at fastholde den gennem kærligheden genfundne vej. Han resignerer og giver sig for en tid ind under A-menneskets enkle betingelser, „de otte timers arbejdsdag om vinteren og de ni om sommeren, han gjorde sin pligt og krævede sin ret, han holdt nøje regnskab med de halve timer fra eller til forår og efterår, han tog pligtskyldigt sin aftenvagt ved fyret og sin helligdagsvagt for blomstersalget, og han var ikke tilfreds.“²³⁰

Kærligheden bar frugt. „Hun lå i sin vugge hjælpeløs og krævende og han vidste næppe hvordan hun var kommet.“²³¹ Beskytter- og forsørgerfølelserne åbner igen hans øjne, „og hendes mor fik ny kostelig værdi, han måtte lave blomster med samme fylde.“²³² Gartnerens liv er igen samlende, hans arbejde finder igen næring i sit livs retning. „Med damp, hed som hans bevægelse over vuggens under, fik han sine latyrus til straks at springe ud med farver så skære som vuggens smil.“²³³

Gartneren kultiverer og fremelsker, han skaber spænding i sit fag. Han afsøger stadig nye udfordringer og udtryksmuligheder og finder sig pludselig i en situation, hvor der bliver reageret på hans kreationer. Hans kultiveringstrang tugter naturen og dens umiddelbare udtryk, hvorved hans arbejdsattitude rykker imod B-menneskets. Således mister han igen den klarhed og renfærdighed, der var vækket af barnet i vuggen. Selv kærligheden, der i en periode havde mindet ham om hans C-modus, synes nu - stivnet til institutionel form - at holde ham fast. Forsørgelses- og familieforpligtigelsens ydre perspektiv bliver en del af kaldets fornægtelse.

„Lydig overfor sit væsens indre lov“ vender gartneren sig dog igen fra at søge sit udtryk gennem stadigt mere kunstfærdigt drevne kulturbloster imod det enkle og uprætentiose, imod planternes egen natur. „Dag efter dag og år efter år uden nogen afslutning og han havde ikke glemt sin blanke ungdoms aparte buketter, når purløgene blev for gamle var de kønne blomster, når artiskokkerne brød igenem, var blomsterkronen dominerende.“²³⁴

„Da han som barn strejfede om over bymarken, kom han undertiden til en lille kratbevokset kløft, han kunne sidde stille i den stille kløft, krattet havde blade og grene af forvredet form, røde, sorte og hvide mærkelige bær, at spise af de bær vilde være helligbrøde og de mystiske grene og blade måtte ikke røres, engang vilde han avle frugter og bær af samme hemmelighedsfulde værdi.“²³⁵ C-driften i gartneren ligger som en fortsat understrøm, som stadigt stærkere dukker op og ikke lader sig rationalisere bort. Den lader sig ikke stille tilfreds med hans ellers udefra set ubestridte succes som gartner.

„Hans vogne og statens baner bugnede af hans produkter og mættede mange, gennem stæder, byer og landsbyer ud til de mest afsides bosteder flød strømmen af hans varer, og folk tog mod hans afgrøder med lige stor appetit. Hans land roste ham meget fordi han så stærkt hjalp til at højne levestandarden, og han følte sin tilfredshed med at nogle af hans evner blev taget i udstrakt brug. Efterhånden sank folks appetit efter de rigelige fødemidler, der var grænser for, hvad de kunne fortære og der var andre til at levere masseproduktion af gængse varer. Selv var han heller ikke tilfreds, hans virke var ikke det særlige han skyldte efter livets særlige gaver til ham, det hastede, han havde begrænset tid tilbage og den gik med ydre ting, det han rummede og længtes efter blev ikke taget i brug.“²³⁶

Gartneren drives videre, videre, videre. Alle naturkræfterne lades ind i hans nye immaterielle væksthuse, frit i regn og blæst. Hans indre og ydre arbejde er tættere forbundet end nogensinde før. „Han medtog et begrænset antal frø og planter og sit livs ubegrænsede indtryk, solen og snevejret i hans barndomsøjne, sin barndoms henførelse og sin manddoms målbevidste arbejdsstrang. .... I dette indelukke af tilfældighedernes løse slyng og hans egen faste skæbne

gik han oprejst og lod luftstrømme så sine frø i render og kamme efter mulighedernes krav, han lod elektriske strømme sætte sine planter i grøfter og på terrasser efter omstændighedernes magt.“²³⁷

Det skabendes kraft ligger ud over ham og fokuseres gennem ham, i øjeblikket. „Han indfangede markernes udstrakte åndedrag og havets stædige bølgerullen, bækkes og søers bløde rislen, og han passede afgrøderne med landsbyens tunge redelighed, byens varme og vid. Af den frit indelukkede jord drog hans fortættede erfaring dunkle kræfter til underfundigt kryderi af hans frugter.“²³⁸ Han inddrog fuldt ud naturens skaberkraft og fremelskede afgrøder med særlige egenskaber. „Hans sind dulmedes, hans dulgte kræfter var nådigt taget i brug og hans organismes strømme randt frit som da han lå i sin moders bug og livets kilder gled frit ind og ud af krop og sind.“²³⁹

Men gartneren drives videre endnu. Mod sit livs slutning når han endelig frem til, eller rettere sagt *igennem* til, sin barndoms dalsænkning: et lille stykke endnu ukultiveret landskab imellem de dyrkede marker. Her lader han sine sidste frø så med tilfældighedens orden. „Kravlende på hænder og knæ gravede han med sine forsætter efter kendte og igen glemte spor, han rev med sine ønsker over skjulte og igen frilagte stier, de stubbe han ikke magtede, lod han stå til at støtte sine krav om han tilsidst skulde nå at give udtryk for sit eget inderste.“²⁴⁰

„Blomster af uvirkelighed og sandhed voksede til, frugter modnedes med tropisk kraft og kryderi, eller blot med en morgens henådede friskhed eller en aftens dulmende kølighed. Hans produkter nåede folk som en pågående kalden af en sluknende vilje og de kunde tage mod hans gaver eller lade dem ligge som deres sind var opladt til eller lukket for livets lavkomik og højstemte alvor.“ Sluttelig, uforstyrret af kundens og publikums forventninger, ude over egne ønsker om at tilføje det fuldkomne noget, når han dertil, hvor hans virke bliver *det særlige han skyldte efter livets særlige gaver til ham*. „Hans blomster havde en døendes åndeløse ømhed som en endelig afsked, hans frugter smagte som indtrængende hviskende tanker.“²⁴¹ „Han døde i den endelige tilfredshed slidt op til sidste rest og hans brugte krop lå hen som et insekts tomme hylster.“²⁴²

Arbejdets Rum

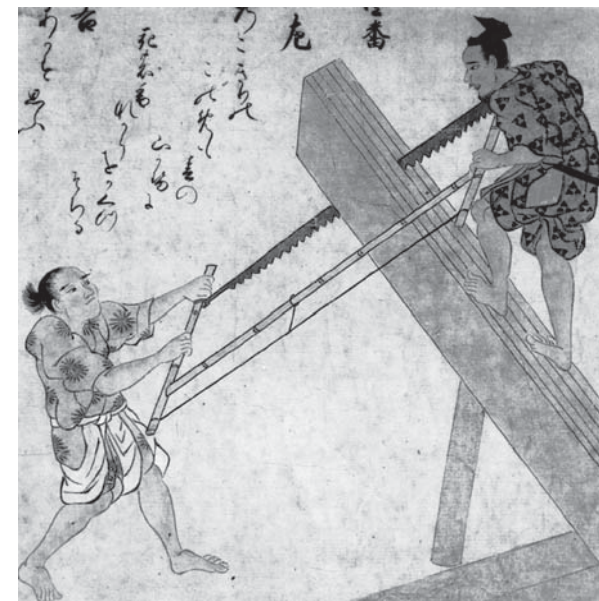
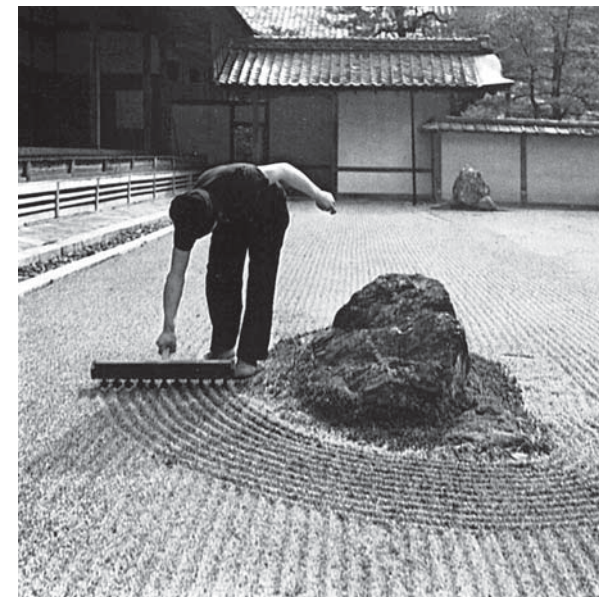
Det enkelte menneske vil i løbet af livet kunne opleve at skifte kategori. Som i Albert Dams fortælling modsvarer udviklingen fra A over B til C naturligt personlige udviklingsprocesser. Opdagelsen af dette, at kunne udtrykke sig selv gennem sit arbejde, bliver for A-mennesket en uimodståelig drift videre og krumtappen i vedkendelsen af A-situationens fængsel. Fordybet indsigt i kreativitetens udspring bliver for B-mennesket redskabet til udfrielsen fra den stadige søgen efter nye udtryk. Hvor disse skift typisk vil ske i spring udløst af en særlig situation, oplevelse eller glimtvis intuition, vil forandringen i den konkrete arbejds-situation kunne strække sig over en rum tid og være af en stressfremkaldende karakter. Ofte ligger der arbejdsmæssig fejlplacering bag udbrud af alvorlige sygdomme. Muligheden for helbredelse kan afhænge af vilje og evne til en attitudemæssig reorientering.

Skiftene den anden vej, fra C til B, fra B til A og fra C til A forekommer omvendt at være svære at forene med en naturlig menneskelig udvikling, hvorfor de ofte vil have tvangens karakter og afstedkomme en voldsom underliggende utilfredshed. Albert Dam antyder med sine *Syv skil-derier*, at der på flere niveauer er tale om en cyklisk bevægelse, fra C til C.²⁴³ I løbet af opvæksten bliver alle C-inklinationer presset ud af barnet til fordel for et anderledes rationelt, jeg-centreret og styrbart værdisystem. Dette finder systematisk sted i en kultur, hvis største kultiske fest - bortset fra landskampe og den slags - hver jul lovsynger menneskebarnet og fejrer mysteriet om dets genfødsel på ny, afsyngende salmer med strofer som *at blive barn påny*.

Når det lille barn legende går på opdagelse i omverdenen, rækker det også af egen tilskyndelse ud efter selvudtrykket - og smager selv på frugterne af Kundskabens Træ på godt og ondt. Kunne der i C-B-A-B-C-bevægelsen ligge et billede på en meningsfuld livsdynamik? Kunne vi blive bedre til at yde hinanden erkendelsesmæssige muligheder gennem arbejdet? Langt de fleste af vore arbejdsopgaver ville umiddelbart kunne løses i både A-, B- og C-modus. Kunne samfundet og virksomhederne indse fordelene i at udvikle psykiske arbejdsrum, der tilbyder det enkelte menneske muligheden for frit at bevæge sig mellem A, B og C?

Arbejdet har en central placering i det japanske zen-tempels hverdag. Øverst th. bliver grusbaven ved Ryoan-ji revet

Japanske håndværkere i afbildninger fra begyndelsen af 14. årh. (ø. tv.) og ca. 1500 (n. th.)

De opvækstbetingelser, vi som forældre, skole og samfund yder, kunne være mere lydøre overfor det enkelte barns indre tilskyndelse. Som en naturlig del af et højtudviklet samfund kunne vi fordrer, at hver enkelt arbejdsituation yder den enkelte optimale muligheder for at arbejde med sig selv. Men dette forudsætter en åbenhed overfor og vilje til at etablere et psykisk arbejdsklima, der bygger på en solid forståelse af, at den måde, hvorpå et arbejde organiseres, samtidig definerer et betingelsæt for udfoldelsen af hver enkelt medarbejders bevidsthedsmæssige arbejdsrum. Vi vil da kunne erfare en række gennemgående mønstre i de enkelte medarbejders eksistentielle konstitutioner, men disse vil uvilkårligt være rodfæstet i og farvet af den enkeltes individualitet, biografi og særlige talenter.

Vi ser idag unge mennesker i konflikt ved deres første møde med arbejdsmarkedet. „De vil ikke bestille noget,“ klager de garvede, der uden overhovedet at tænke over hvorfor, som det selvfølgeligste har defineret de rigide A-betingelser for arbejdets udførelse. „Det skal være meningsfuldt,“ replicerer den unge, der på forunderlig vis har en rest af sin livskraft og pejling af sin retning og vision om livet intakt. „De er forkælede unger og vil kun spille guitar,“ vrisser de garvede, der selv har levet med A-holdets systematiske underkendelsesritualer, og derfor føler sig berettigede til at sende bolden videre til næste generation - arbejde må gerne gøre lidt ondt, særlig i psyken.

A-holdets gruppeidentifikation tåler ikke det særlige eller det afvigende manifesteret i egne rækker, og slår ned heroverfor med hård hånd. A-holdet har stærke konserverende kræfter i sig. Der skal ikke røkkes ved hævdivundne principper, herunder A's ret til begrænset ansvarlighed. Går noget galt, er det systemets fejl. A har bare gjort, hvad der blev sagt. A-menneskets samvittighed har måttet rumme at skulle lave krudt og kugler, slå ihjel og deltage i psykologiske og økologiske småforbrydelser - og har følgelig været nødsaget til at opbygge tykke lag af selvretfærdig beskyttelse imod egen indre etik.

Stærke kræfter virker sammen om at præge og cementere A-arbejdsrummet. Gennem tiderne synes alle kræfter i samfundet som rygmarvsreaktion at have nedkæmpet alle tendenser til B- og C-afvigelser: kirke og domstol, stats-

administration og militær, regering og fagforening, arbejdsgiver, skole og familie. Kunstnerne måtte dog glorificere magten, malerne skabe magtens ikoner, arkitekterne stå for magtens iscenesættelse, ligesom dansere og musikere måtte divertere magtens egne. Munke og nonner fik lov til at gå i kloster, hvor de på tilsvarende ufarlig vis udførte meget nyttigt arbejde. Men ligesom slave- og feudalsamfundets stabilitet byggede på magten over A-mennesket, bygges samfundets stabilitet idag på en måske mere diskret, men mindst lige så massiv styring af arbejdskraften. Stillet overfor B- og C-attituder føler samfundets magtpositioner sig truet. Dog er iværksætteren, foretagsomhedens „bevis“ for, at enhver er sin egen lykkes smed, en undtagelse, hvor samfundet inden for snævert definerede økonomisk rammer accepterer og tilskynder til et vist mål af B-udfoldelse.

Men set i lyset af de seneste årtiers udvikling er B-menneskets øvrige potentiale i opstigen og A-menneskets potentiale for nedadgående. I takt med mekanisering, automatisering og den hastige informationsteknologiske udvikling fremstår en lang række arbejdsituationer med behov for rendyrkede B-træk. Samfundet er derfor, omend stadig famlende, i færd med at etablere sin stabilitet også gennem kontrol af B-mennesket. Hvor modus A i det før-sekulariserede samfund havde en åbning mod C, forskubber samfundets prægning af A-holdet sig således i disse år i retning af B-mennesket - i „naturlig“ forlængelse af den informationsteknologiske udvikling.

Historisk set må B-mennesket formodes at være det yngste. Det personlige selvudtryk fremkomst hænger sammen med nybrud i den vestlige verdens kulturelle klima efter renæssancen. Kunsten og det kunstneriske udtryk rækker således længere tilbage i tiden end den individuelle kunstner. Mange vil idag umiddelbart forbinde kunstnerisk skabelse med modus B. Men ikke enhver selvudfoldelse er kunst. Omvendt synes en stor del af hvad der almindeligvis regnes for kunst at være skabt i en tilstand med genklang i modus C.

Meget af det arbejde, der udføres i hjemmene og haverne, havde tidligere C-karakter. Moderne værdinormer synes at fortabe dette perspektiv. Bonden er blevet bedriftsbestyrer, landsbysnedkeren er kommet på vindues-

fabrik. Det indre landskabs meditative karakter er nedbrudt af akkordens ydre målestok. Havearbejdet er fra en indre dialog og nødvendighed blevet en præstation på villavejen - et objekt for selvudtrykket. Moderne kvindebevidsthed har taget kvælertag på den klassisk husmoderlige selvforståelse og trukket en nøgtern A-definition ned over rollen som hjemmegående (m/k). I A-modus fremstår han eller hun ulønnet, ufri og usynlig - med grundlæggende utilfredsstillede livs- og ansættelsesvilkår. Dette syndefald vil kun uddybes ved sin yderste konsekvens: den lønnede husholdning. Sine mål uførtalt indebærer denne udvikling et stort kulturelt tab. Opretholdelsen og videreførelsen af essentielle kulturelle værdier hviler tungt på aktiviteter i C-modus.

Nu bringer TV-kokken med sin legende og improviserende attitude B-menneskets frigørende impuls til forløsning af A-slaven hjemme ved komfuret. Moderne livsforståelse forbruger sådanne punktvis selvrealiseringer, der i sit indsnævrede perspektiv rummer en latent uforløsthed. For én ting er som kokkene på TV at „lege“ med maden og måltidet. Det virkelig svære ligger i at rydde af og vaske op i B-modus.

Det moderne menneskes voksende ego oplever sig fængslet under de snærende A-betingelser. Følgelig bliver det en stadig større overvindelse at tjene og betjene. Det indre arbejdsrum konflikter genererer en voldsom psykologisk støj: modvillighed, ugidelighed, ligegyldighed og gøren ting mod bedre vidende. Kan man ikke undslippe kan man i det mindste gennem den lille modstands chikane præge situationen negativt. Alt for mange mennesker vantrives i deres job: buschaufføren, kassedamen, lægen, ekspedienten på skattekontoret, sygeplejersken, juristen, håndværkeren eller arkitekten. Vi støder ind i fænomenet næsten hver dag. Stillet overfor A-menneskets voksende selvudtrykstrang er det traditionelle A-arbejdsrum i fundamental krise.

Jobs i pleje- og servicesektoren, som det moderne samfund definerer rigtigt i A-betingelser, ville fungere langt bedre, hvis arbejdet blev redefineret med åbenhed overfor mennesker med B- og C-arbejdsattituder. De formår, som situationen er idag, bedre end A-mennesket at møde *det*

Arbejdets Rum

andet menneske. Sådan ville værdigheden kunne genskabes omkring en lang række idag rent ud sagt forfærdelige arbejdssituationer. Plejehjem ville igen kunne pleje, hospitaler kunne igen sætte mennesket i centrum og vores servicesektor kunne igen blive til alles glæde. Både B- og C-mennesker er i stand til og indstillede på at yde et stort arbejde af høj kvalitet. De formår at tilpasse sig komplekse arbejdssituationer med høj effektivitet, de evner at involvere sig som mennesker, men de vantrives i A-betingelsernes systematiske underkendelsesritualer.

Selv samfundets arbejdsløse fastholdes i et præcist A-greb. Den arbejdsløse må iklæde sig et meget præcist norm- og værdisæt som fuldtidsarbejdssøgende, *hjælpeløs* arbejdsløs. Hele hjælpe- og støttesystemet er bygget op som en cementering af et yderst snævert og konventionelt arbejdsbegreb. Set i ABC-perspektiv kunne arbejdsløsheds-situationen for det enkelte menneske indebære en oplagt evalueringssituation. Men kun få synes at kunne mobilisere kræfterne til radikale skridt videre i (arbejds-)livet. Det store frisættende potentiale, der kunne ligge i, at en kultur har råd til at holde en anelig del af den voksne befolkning *arbejdsfri*, forbliver i den nuværende håndtering af situationen et næsten uoverstigeligt problem for både samfundet og den *arbejdsløse*.

I den økologiske udfordrings perspektiv er arbejdets problem ganske enkelt det, at der arbejdes for meget med det forkerte. Dette kunne karakteriseres som en strukturel *arbejdsrigelighed*. For meget af det arbejde, der rent faktisk udføres, vrister mennesket ud af sin indfoldethed i naturen. Både A-mennesket og B-mennesket har et uafklaret forhold imellem deres behov og begær. De må til stadighed smage på frugterne af Kundskabens Træ og afprøve nyt uden tanke for konsekvenserne. I det moderne samfund lader de sig derfor påføre en lang række ressourcekrævende behovssubstitutter. I hele situationens uklarhed forbliver selv det eksponentielt accelererende forbrug fundamentalt set utilfredsstillende - en *næsten*-behovsopfyldelse, der kun kan dulmes med yderligere forbrug. Kun C-mennesket hviler i sin cykliske arbejdssituation og repræsenterer på denne måde en dybt økologisk bevidsthedsform og arbejdsmåde.

Moderne bellighed ved foden af japanernes bellige bjerg, Fuji-san